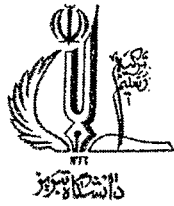

VIVA.

دانشگاه کشاورزی
گروه اقتصاد کشاورزی

پایان نامه:

برای دریافت درجه کارشناسی ارشد در رشته مدیریت کشاورزی
(گرایش مدیریت مزرعه)

عنوان:

بررسی تاثیر عوامل مدیریتی بر تولید ماهیان سردآبی
در استان آذربایجان شرقی

استاد راهنما:

آقای دکتر رسول محمدرضایی

استاد مشاور:

آقای مهندس قادر دشتی

پژوهشگر:

پروانه اشرفی

۱۳۸۳ / ۵ / ۱۵

۷۷۷۸۰

شماره پایان نامه: ۲

اسفند ۱۳۸۳

تقدیم به

پدر و مادر عزیزم

که همواره مشوق و

پشتیبان من بوده اند

و تقدیم به

همسر مهربانم

تشکر و قدردانی

سپاس بیکران به درگاه ایزد منان که توفیق کسب علم و دانش را به اینجانب عطا فرمود و در مراحل مختلف زندگی مرا یاری داد.

از استاد راهنمای ارجمندم جناب آقای دکتر رسول محمدرضایی که در دوران تحصیل و در مدت تدوین این پژوهش بزرگوارانه قبول زحمت فرموده و مرا یاری نموده اند تقدیر و تشکر می نمایم.

از استاد مشاور محترم آقای مهندس قادر دشتی که از راهنمایی ها و پیشنهادات ارزنده ایشان در اجرای این پایان نامه برخوردار بوده ام قدردانی می نمایم. وظیفه خود می دانم از کلیه اساتید دوران کاشناسی ارشد و کارشناسی که از علم و کمالات آنها بهره مند شده ام تشکر نمایم. از کارشناسان مرکز تحقیقات کشاورزی و منابع طبیعی استان آذربایجان شرقی و اداره کل شیلات استان به خصوص آقایان مهندس آخوندی و مهندس شهنوازی کمال تشکر را دارم. همچنین از مدیریت های محترم جهاد کشاورزی شهرستان های استان به پاس همکاری در زمینه تکمیل پرسشنامه ها سپاسگزاری می نمایم. در خاتمه از دوستان عزیزم خانم مهندس سریع القلم و آقای مهندس ترکی هرچگانی تشکر نموده و برایشان توفیق آرزومندم.

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	مقدمه
۴	فصل اول: بررسی منابع
۴	بخش اول) پایه های نظری
۴	۱-۱. مقدمه
۴	۲-۱. مدیریت
۴	۱-۲-۱. اهمیت مدیریت
۵	۲-۲-۱. وظایف مدیریت
۶	۳-۱. مدیریت کشاورزی
۶	۱-۳-۱. تعاریف مدیریت کشاورزی
۷	۲-۳-۱. وظایف مدیریت مزرعه
۹	۴-۱. اهمیت آبزیان
۱۰	۱-۴-۱. آثار تغذیه ای - بهداشتی مصرف آبزیان
۱۰	۵-۱. ماهی قزل آلا
۱۰	۱-۵-۱. تاریخچه در استان آذربایجان شرقی
۱۱	۲-۵-۱. معرفی ماهی قزل آلا
۱۲	۳-۵-۱. وضعیت پرورش ماهی قزل آلا
۱۵	بخش دوم) بررسی پیشینه
۱۵	۶-۱. بررسی پیشینه
۱۸	۱-۶-۱. جمع بندی بررسی پیشینه
۲۰	فصل دوم: مواد و روشها
۲۰	۱-۲. مقدمه
۲۰	۲-۲. ضرورت و اهمیت تحقیق
۲۰	۳-۲. مشخصات محل مورد مطالعه
۲۲	۴-۲. هدف تحقیق
۲۲	۵-۲. فرضیات تحقیق
۲۲	۶-۲. روش عملی تحقیق
۲۲	۱-۶-۲. طراحی پرسشنامه
۲۳	۲-۶-۲. تعیین حجم نمونه

صفحه	عنوان
۲۹	۳-۶-۲. تعریف عملیاتی متغیرها
۳۰	۴-۶-۲. آنالیز آماری داده ها
۳۱	۷-۲. جمع بندی فصل
۳۳	فصل سوم: نتایج و بحث
۳۳	۱-۳. نتایج توصیفی
۳۳	۱-۱-۳. ویژگیهای شخصی بهره بردار موثر در مدیریت
۳۳	۱-۱-۳. سن مدیر
۳۴	۲-۱-۳. تعداد اعضای خانوار
۳۴	۳-۱-۳. میزان آشنایی مدیر با اصول فنی پرورش ماهی قزل آلا
۳۵	۴-۱-۳. تمایل به آموزش اصول فنی پرورش ماهی
۳۶	۵-۱-۳. سابقه پرورش ماهی
۳۶	۶-۱-۳. میزان انگیزه مدیر در توسعه فعالیت پرورش ماهی
۳۷	۷-۱-۳. سطح تحصیلات
۳۸	۸-۱-۳. بومی بودن
۳۸	۹-۱-۳. استفاده از بیمه محصولات آبی
۴۰	۱۰-۱-۳. استفاده از وام
۴۱	۱۱-۱-۳. عضویت در تعاونی تولید ماهی
۴۲	۱۲-۱-۳. وضعیت مدیر از نظر شغل اصلی
۴۲	۱۳-۱-۳. ارتباط با منابع ترویجی
۴۳	۱-۱۳-۱-۳. شرکت در کلاسهای ترویجی
۴۵	۲-۱۳-۱-۳. بازدید از استخرهای نمایشی و تحقیقاتی
۴۶	۳-۱۳-۱-۳. مراجعه کارشناس به مزرعه
۴۷	۴-۱۳-۱-۳. مطالعه نشریات ترویجی
۴۸	۵-۱۳-۱-۳. تمایل مراجعه به مراکز شیلات
۴۹	۱۴-۱-۳. جمع بندی
۵۰	۲-۱-۳. مدیریت تکنیکی
۵۰	۱-۲-۱-۳. مدیریت مکان یابی
۵۰	۱-۱-۲-۱-۳. نزدیکی تا مراکز شیلات
۵۳	۲-۱-۲-۱-۳. سهولت دسترسی به جاده
۵۴	۲-۲-۱-۳. مدیریت احداث استخر

صفحه	عنوان
۵۴	۳-۱-۲-۱. مساحت واحد
۵۵	۳-۱-۲-۲. تعداد استخر
۵۶	۳-۱-۲-۳. عمق استخر
۵۷	۳-۱-۲-۳. مدیریت آب
۵۷	۳-۱-۲-۱. منبع تامین آب
۵۸	۳-۱-۲-۳. دبی آب
۵۸	۳-۱-۲-۳. دما
۶۰	۳-۱-۲-۴. اکسیژن
۶۴	۳-۱-۲-۴. مدیریت ماهی دار کردن استخرها
۶۴	۳-۱-۲-۴. خرید بچه ماهی
۶۴	۳-۱-۲-۴-۱. توجه به تعداد و وزن بچه ماهیان
۶۶	۳-۱-۲-۴-۲. قیمت خرید
۶۷	۳-۱-۲-۴-۳. توجه به مجوز دامپزشکی واحد فروشنده هنگام خرید بچه ماهی
۶۷	۳-۱-۲-۴-۴. ماهی دار کردن استخر به صورت لایه ای
۶۸	۳-۱-۲-۵. مدیریت حمل و نقل بچه ماهیان
۶۹	۳-۱-۲-۵-۱. استفاده از امکانات شیلات در موقع حمل بچه ماهیان
۶۹	۳-۱-۲-۵-۲. رعایت شرایط مناسب در هنگام حمل بچه ماهیان
۷۱	۳-۱-۲-۶. مدیریت غذا
۷۷	۳-۱-۲-۷. مدیریت بهداشت
۷۹	۳-۱-۲-۸. مدیریت نیروی کار
۸۰	۳-۱-۲-۹. جمع بندی
۸۰	۳-۱-۳. بررسی مدیریت از بعد پارامترهای توانمندساز وظیفه محور
۸۳	۳-۱-۴. جمع بندی قسمت
۸۳	۳-۲. نتایج تحلیلی
۸۴	۳-۲-۱. تحلیل متغیرهای مربوط به ویژگی های شخصی بهره برداران
۸۵	۳-۲-۲. تحلیل متغیرهای مربوط به توانایی های تکنیکی بهره برداران در افزایش میزان تولید
۹۲	۳-۲-۳. تحلیل متغیرهای مربوط به توانایی های وظیفه محور مدیریتی در افزایش میزان تولید
۹۳	۳-۳. جمع بندی فصل
۹۵	۳-۴. جمع بندی کل مطالعه
۹۶	۳-۵. نتیجه گیری و پیشنهادات

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱۰۲	مراجع و مأخذ
۱۰۵	ضمائم
	چکیده انگلیسی

فهرست جداول

صفحه	عنوان
۱۲	جدول ۱-۱. میزان تولید ماهی قزل آلی رنگین کمان در ایران
۱۲	جدول ۱-۲. میزان تولید ماهی قزل آلا و درصد تولید آن نسبت به سایر ماهیان
۱۳	جدول ۱-۳. کل تولید ماهی به تفکیک صید شده و تولیدی بر حسب نوع منبع در استان آذربایجان شرقی
۱۴	جدول ۱-۴. تعداد، مساحت، تولید و عملکرد ماهیان سردآبی استان آذربایجان شرقی به تفکیک شهرستان در سال ۱۳۸۱
۲۳	جدول ۲-۱. اطلاعات مورد نیاز جهت تعیین تعداد نمونه مورد نیاز
۲۵	جدول ۲-۲. تعداد و پراکنندگی واحدهای مورد مطالعه در سطح استان
۲۶	جدول ۲-۳. تعداد و پراکنندگی واحدهای مورد مطالعه بر اساس نوع واحد در سطح استان آذربایجان شرقی
۳۳	جدول ۳-۱. وضعیت واحدهای مورد مطالعه از لحاظ سن مدیر
۳۴	جدول ۳-۲. وضعیت واحدهای مورد مطالعه از لحاظ تعداد اعضای بالای ۱۰ سال خانوار
۳۴	جدول ۳-۳. وضعیت مدیران واحدهای مورد مطالعه از لحاظ آشنایی با اصول فنی پرورش ماهی
۳۵	جدول ۳-۴. وضعیت مدیران از لحاظ تمایل به یادگیری اصول فنی و کاربردی پرورش ماهی
۳۶	جدول ۳-۵. وضعیت واحدهای مورد مطالعه از نظر سابقه تولید
۳۷	جدول ۳-۶. انگیزه مدیران واحدهای مورد مطالعه در توسعه فعالیت
۳۷	جدول ۳-۷. میزان تحصیلات مدیران واحدهای مورد مطالعه
۳۸	جدول ۳-۸. آمار مربوط به وضعیت مدیران واحدها از نظر بومی بودن
۳۹	جدول ۳-۹. وضعیت واحدها از نظر بیمه محصولات آبی
۳۹	جدول ۳-۱۰. رضایت مدیران واحدهای مورد مطالعه از بیمه محصولات آبی
۴۰	جدول ۳-۱۱. وضعیت واحدها از نظر استفاده از وام
۴۱	جدول ۳-۱۲. رضایت مدیران از وام
۴۱	جدول ۳-۱۳. میزان مشارکت مدیران در تعاونی های تولید ماهی
۴۲	جدول ۳-۱۴. رضایت مدیران از تعاونی های تولید ماهی
۴۳	جدول ۳-۱۵. وضعیت مدیران از لحاظ شغل اصلی
۴۴	جدول ۳-۱۶. مشارکت مدیران در کلاس های ترویجی
۴۴	جدول ۳-۱۷. رضایت مدیران از کلاس های ترویجی
۴۵	جدول ۳-۱۸. دفعات شرکت مدیران در کلاسها ترویجی مربوط به پرورش ماهی در طول دوره
۴۵	جدول ۳-۱۹. بازدید مدیران از استخرهای نمایشی و تحقیقاتی
۴۶	جدول ۳-۲۰. رضایت مدیران از برنامه های بازدید از استخرهای نمایشی و تحقیقاتی

فهرست جداول

صفحه

عنوان

۴۶	جدول ۳-۲۱. دفعات بازدید مدیران از استخرهای نمایشی و تحقیقاتی در طول دوره
۴۷	جدول ۳-۲۲. وضعیت واحدهای مورد مطالعه از لحاظ بازدید توسط کارشناسان شیلات
۴۷	جدول ۳-۲۳. رضایت مدیران از میزان تاثیر نظرات کارشناسان شیلات در بهبود فعالیت
۴۸	جدول ۳-۲۴. وضعیت مدیران واحدهای مورد مطالعه از لحاظ مطالعه نشریات ترویجی
۴۸	جدول ۳-۲۵. وضعیت مدیران واحدهای مورد مطالعه از لحاظ تمایل به مراجعه به شیلات
۴۹	جدول ۳-۲۶. وضعیت واحدهای مورد مطالعه از لحاظ تعداد دفعات مراجعه مدیر به مرکز شیلات
۵۱	جدول ۳-۲۷. وضعیت واحدهای نمونه از لحاظ مسافت تا نزدیکترین مرکز شیلات
۵۳	جدول ۳-۲۸. وضعیت واحدهای مورد مطالعه از لحاظ سهولت دسترسی به جاده
۵۴	جدول ۳-۲۹. وضعیت واحدهای مورد مطالعه از لحاظ مساحت مفید
۵۵	جدول ۳-۳۰. وضعیت واحدهای مورد مطالعه از لحاظ مساحت فعال
۵۶	جدول ۳-۳۱. وضعیت واحدهای مورد مطالعه از لحاظ تعداد استخر
۵۶	جدول ۳-۳۲. وضعیت واحدهای مورد مطالعه از لحاظ عمق استخر
۵۷	جدول ۳-۳۳. تعداد و پراکندگی واحدهای بهره برداری از لحاظ تامین آب
۵۸	جدول ۳-۳۴. وضعیت واحدهای مورد مطالعه از لحاظ دبی آب ورودی به استخر
۶۰	جدول ۳-۳۵. وضعیت واحدهای مورد مطالعه از لحاظ دمای آب ورودی به استخر
۶۳	جدول ۳-۳۶. وضعیت بهره برداریها از نظر استفاده از هواده
۶۴	جدول ۳-۳۷. میزان توجه مدیران به تعداد و وزن بچه ماهیان هنگام خرید
۶۵	جدول ۳-۳۸. وضعیت واحدهای مورد مطالعه از لحاظ تعداد بچه ماهی
۶۵	جدول ۳-۳۹. وضعیت واحدهای مورد مطالعه از لحاظ وزن بچه ماهی خریداری شده
۶۶	جدول ۳-۴۰. قیمت خرید بچه ماهی توسط مدیران واحدهای مورد مطالعه
۶۶	جدول ۳-۴۱. وضعیت واحدهای مورد مطالعه از لحاظ متوسط پرداختی برای گرم دوم و بالاتر
۶۷	جدول ۳-۴۲. میزان توجه مدیران به مجوز دامپزشکی هنگام خرید بچه ماهیان
۶۸	جدول ۳-۴۳. وضعیت واحدهای مورد مطالعه از لحاظ تعداد دفعات ماهی دار کردن
۶۹	جدول ۳-۴۴. وضعیت مدیران از نظر استفاده از امکانات شیلات در حمل ماهی
۶۹	جدول ۳-۴۵. میزان توجه مدیران به رعایت دمای مناسب در هنگام حمل بچه ماهیان
۷۰	جدول ۳-۴۶. میزان توجه مدیران به رعایت تامین اکسیژن کافی در هنگام حمل بچه ماهیان
۷۰	جدول ۳-۴۷. میزان توجه مدیران به رعایت تراکم مناسب در هنگام حمل بچه ماهیان
۷۱	جدول ۳-۴۸. میزان توجه مدیران به قطع غذادهی ۴۸ ساعت قبل در هنگام حمل بچه ماهیان
۷۲	جدول ۳-۴۹. وضعیت واحدهای مورد مطالعه از لحاظ مقدار غذای مصرفی در طول دوره
۷۲	جدول ۳-۵۰. وضعیت واحدهای مورد مطالعه از لحاظ مقدار مصرف روزانه
۷۳	جدول ۳-۵۱. وضعیت واحدهای مورد مطالعه از لحاظ تراکم ماهی

فهرست جداول

صفحه	عنوان
۷۳	جدول ۳-۵۲. وضعیت واحدهای مورد مطالعه از لحاظ مقدار تولید کل در طول دوره
۷۴	جدول ۳-۵۳. وضعیت واحدهای مورد مطالعه از لحاظ میزان تولید
۷۴	جدول ۳-۵۴. ضریب تبدیل در میان واحدهای مورد مطالعه
۷۵	جدول ۳-۵۵. نسبت تلفات در میان واحدهای مورد مطالعه
۷۵	جدول ۳-۵۶. طول دوره پرورش در میان واحدهای مورد مطالعه
۷۶	جدول ۳-۵۷. وزن برداشت در میان واحدهای مورد مطالعه
۷۶	جدول ۳-۵۸. میزان توجه مدیران به رعایت جدول غذایی استاندارد
۷۷	جدول ۳-۵۹. وضعیت مدیران از لحاظ رقم بندی ماهیان در طول دوره پرورش
۷۸	جدول ۳-۶۰. وضعیت واحدها از نظر تناوب در تمیز کردن استخرها
۷۹	جدول ۳-۶۱. وضعیت واحدها از نظر تعداد نیروی کار شاغل در استخر
۸۰	جدول ۳-۶۲. مقدار تولید به ازای هر واحد نیروی کار
۸۲	جدول ۳-۶۳. وضعیت مدیریت واحدها از نکته نظر موفقیت در قسمتهای مختلف مدیریت
۸۴	جدول ۳-۶۴. مقایسه رابطه متغیرهای مستقل با میزان تولید ماهی قزل آلا
	جدول ۳-۶۵. نتایج تخمین تابع تولید پرورش دهندگان ماهی قزل آلا با استفاده از روش حداقل مربعات معمولی
۸۶	
۸۷	جدول ۳-۶۶. کشش نهاده های تولید در کل نمونه و در مقادیر میانگین
۸۷	جدول ۳-۶۷. حداقل، حداکثر و متوسط کشش نهاده های تولید در سه گروه مورد مطالعه
	جدول ۳-۶۸. وضعیت واحدهای تولید از نظر چگونگی استفاده از منابع به تفکیک گروه های مورد مطالعه
۸۹	
۹۰	جدول ۳-۶۹. متوسط دمای واحدهای مورد مطالعه به تفکیک ناحیه اقتصادی
	جدول ۳-۷۰. محاسبه ضریب همبستگی میان وظایف مدیریتی با میزان تولید در واحدهای پرورشی مورد مطالعه
۹۲	

فهرست اشکال

صفحه	عنوان
۲۱	نقشه ۱-۲. موقعیت استان آذربایجان شرقی
۲۶	شکل ۱-۲. نمایی از یک مزرعه پرورش ماهی با استخرهای بتنی
۲۷	شکل ۲-۲. نمایی از یک استخر تیپ دراز معمولی
۲۷	شکل ۳-۲. نمایی از یک استخر تیپ دراز پله ای
۲۸	شکل ۴-۲. نمایی از یک استخر ذخیره
۵۲	شکل ۱-۳. آلودگی استخر در نتیجه تلفات
۵۲	شکل ۲-۳. تلفات در مزرعه ناشی از قطع برق و سیل
۶۰	شکل ۳-۳. تصویر یک برجک
۶۱	شکل ۴-۳. تصویر یک ایروجت
۶۱	شکل ۵-۳. تصویر یک اسپلش
۶۲	شکل ۶-۳. تصویر یک ECO2
۷۸	شکل ۷-۳. کارگر در حال تمیز کردن کف استخر
۷۹	شکل ۸-۳. تمیز کردن رسوبات با استفاده از وسیله شبیه جارو

مقدمه

جمعیت رو به افزایش جهان و کمبود مواد غذایی و پروتئینی از مشکلات اساسی حاکم بر جوامع امروزی است. استفاده بهینه از عوامل موثر در تولید مواد غذایی و مصرف بهینه از مهمترین راهکارهای مقابله با این کمبود می باشد. نیازهای غذایی از راههای مختلفی تامین می گردد که می توان تولیدات زراعی، باغی و دامی از زمینهای مستعد کشاورزی و نیز استحصال آبزیان از دریاها، اقیانوسها و آب های داخلی را نام برد. با توجه به اینکه زمینهای کشاورزی دیگر کمتر قابل توسعه بوده و بر مراتع فشار وارد می آید و نیز برداشت از دریاها با محدودیت ذخایر آبزیان روبروست، بنابراین یکی از راهکارهای نوین که بتوان از آن طریق قسمتی از نیازهای غذایی و سلامتی انسان را تامین نمود آبی پروری است. تکثیر و پرورش یا کشت آبزیان معادل تقریبی کلمه انگلیسی آکوآکالچر^۱ می باشد که در زبان فارسی به آبی پروری ترجمه شده است (۹). در ایران فعالیت صید دارای سابقه ای طولانی است، ولی پرورش آبزیان چهار دهه سابقه دارد و هر دو زیر بخش شیلات می باشند که به عنوان یکی از زیر بخشهای مهم اقتصادی کشور در قالب بخش کشاورزی با استفاده از ذخایر دریایی و منابع آبهای داخلی کشور و با به کارگیری ابزار، تکنولوژی و نیروی انسانی لازم، تولید و عرضه بیش از ۴۰۰ هزار تن محصولات آبی را به عهده دارد. این زیر بخش علاوه بر تامین بخشی از پروتئین مورد نیاز با ایجاد فرصتهای شغلی به عنوان محور توسعه مطرح می باشد. استان آذربایجان شرقی نیز از این امر مستثنی نیست زیرا در آن منابع آبی مستعد بسیار زیادی وجود دارد که می تواند در جهت پرورش ماهی به خصوص ماهیان سردآبی که اقتصادی ترین گونه آن در ایران قزل آلای رنگین کمان می باشد مورد استفاده قرار گیرد (۲۲، ۲۷). این فعالیت در استان از سال ۱۳۶۸ آغاز شده و بر اساس آمار سال ۱۳۸۱ حدود ۵۰۰ تن ماهی قزل آلا تولید می گردد که در رده بندی استانها، آن را در رده دهم قرار می دهد (۲۷).

مهمترین عامل در موفقیت تولید ماهی، اعمال مدیریت صحیح و برنامه ریزی دقیق در طول دوره پرورش است. مدیریت بهینه و بر اساس استانداردهای موجود در پرورش ماهی می تواند باعث رشد و توسعه این فعالیت در کشور شود به طوریکه علاوه بر افزایش تولید در واحد سطح به ارائه محصول با کیفیت بالا و مناسب سلیقه و تقاضای بازار مبادرت نمود؛ تولید بیش از نیاز که با کیفیت بالا صورت گیرد امیدواری های بسیاری در صادرات آن نیز به وجود می آورد.

مدیریت مفهومی کیفی است که به شکل مطلوب قدرت اقتصادی نظام تولیدی را نشان می دهد. بنابراین باید از متغیرهای کمی به عنوان شاخصی برای تحلیل کیفی مدیریت کشاورزی استفاده کرد (۲۵). به منظور بررسی نقش عوامل مدیریتی بر تولید ماهی قزل آلا، تحقیق حاضر در چهار قسمت